

**MEMÒRIA TÈCNICA DE LA INTERVENCIÓ
ARQUEOLÒGICA PREVENTIVA EFECTUADA AL
CARRER DE SANT PAU, núm. 57-79.**

(Barcelona, Barcelonès, març – abril de 2004)

Codi MHCB: 075/04

**Laia Santanach i Suñol
Barcelona, juny de 2004**

Índex

1. Introducció-----	3
2. Situació geogràfica -----	4
3. Context històric i antecedents arqueològics -----	7
4. Motius i objectius de la intervenció -----	13
5. Mètode de treball -----	14
6. Descripció dels treballs realitzats -----	15
7. Fitxes d'unitats estratigràfiques -----	18
8. Conclusions -----	20
9. Bibliografia -----	21

ANNEXES

- Planimetria
- Documentació fotogràfica

1. Introducció

La present memòria recull el resultat dels treballs de control arqueològic en la realització de dues rases: una primera excavada al Carrer de Sant Pau, núm. 57-79, i una segona efectuada al Carrer de la Junta de Comerç, núm. 26-30, i al Carrer de Sant Pau, núm. 33 (aquesta segona rasa, per raons alienes a l'arqueòloga directora, no era contemplada al permís d'excavació).

L'excavació d'ambdues rases responia a la necessitat de l'empresa FECSA-ENDESA d'estendre cable elèctric subterrani.

El seguiment arqueològic fou encarregat a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i s'efectuà sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Laia Santanach i Suñol i la supervisió del Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Els treballs van ser executats per l'empresa ESPELSA.

El control arqueològic es va portar a terme entre els dies 24 de març i 5 d'abril de 2004, ambdós dies inclosos.

2. Situació geogràfica

Barcelona forma part de la comarca del Barcelonès, una comarca formada pel Pla de Barcelona més els municipis de l'Hospitalet de Llobregat, Esplugues de Llobregat i Sant Just Desvern, que pertanyen geogràficament al Pla del Llobregat, i els de Santa Coloma de Gramenet, Badalona i Sant Adrià de Besòs, situats més enllà del Besòs, a la costa de Llevant. Es tracta d'una comarca formada més amb criteris administratius que no pas geogràfics. Així, es pot dir que la realitat comarcal del Barcelonès és artificial, ja que es tracta realment d'una gran ciutat, posada en una confluència de comarques naturals, a la qual es va voler aplicar els mòduls de la divisió comarcal per a no deixar-la com una illa enmig de les grans comarques veïnes¹. D'això en va resultar un àmbit geogràfic discutible, malgrat que no es pot discutir que Barcelona és la capital de tot un país, que es veu influït per ella, en especial pel fet que s'hi ubica el govern autonòmic.

El terme municipal de Barcelona s'estén bàsicament sobre una superfície gairebé plana d'uns 6 km d'amplària² que limita pel sud-est amb el mar i pel nord-oest amb una barrera muntanyosa, la Serralada Litoral, que la separa de la veïna depressió del Vallès. La Serralada Litoral és coneguda en aquest tram com a serra de Collserola, i es desplega paral·lelament a la costa des de Sant Pere Màrtir fins a Valldaura amb alçades compreses entre 100 i 500 metres, essent el Tibidabo el cim més enlairat amb 512 metres. Al peu de la serra de Collserola s'aixequen els serrats de la Rovira, també identificats com Bloc del Guinardó o més popularment com Els Tres Turons. Al peu d'aquestes carenes s'estén l'espai pla de què parlàvem, de pendent suau fins al mar, que assoleix una forma més o menys rectangular amb una llargada d'uns 11 km i una amplada, com ja hem dit, d'uns 6 km. La plana, coneguda com a Pla de Barcelona, s'expandeix cap al nord-est i el sud-oest fins els límits naturals que marquen les artèries fluvials del Besòs i del Llobregat.

Les coordenades entre les quals s'estén el Pla de Barcelona són 2°7' a 2°11' de longitud est de Greenwich i de 41°22' a 41°27' de latitud nord.³

¹ PLADEVALL, 1982, pàg. 12.

² L'extensió total del terme municipal de Barcelona és de 91'41 km².

³ SANZ, 1988, pàg. 21.

La funció de capital de Barcelona ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord - sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost - Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

En aquesta plana quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament diversificades:

- a) El nucli antic, que restà emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Proper a la mar, està dominat pel sud pel gran promontori de Montjuïc (173 m), que s'aixeca suaument sobre el pla i cau bruscamment sobre la mar, facilitant així la defensa del litoral. En aquesta zona hi podem diferenciar tres àrees:
 - un nucli central, damunt el Mont Tàber (15 m) que correspon a la primitiva ciutat romana.
 - al voltant d'aquest nucli central trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè.
 - els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat, que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV. És en aquesta àrea on s'ha realitzat el seguiment de què és objecte aquesta memòria.
- b) Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat, sense possibilitat d'aproximar-se a la Barcelona emmurallada per evidents raons estratègiques. No serà fins a darreries del segle XIX, una vegada enderrocades les muralles, que aniran essent annexionats a la ciutat.
- c) Una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del pla Cerdà), quan caigueren les muralles medievals

que encotillaven el creixement urbanístic de la ciutat. L'Eixample va representar la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla (que, com ja hem dit, acabarien formant part de la ciutat a partir de la fi del segle), i permeté alhora el creixement demogràfic i urbanístic modern, ultrapassat els darrers decennis per un creixement sovint caòtic i incontrolat que ha arribat, amb caràcter marcadament suburbial, als racons més extrems de la plana i ha amenaçat tota la muntanya.

3. Context històric i antecedents arqueològics

Context històric

La zona on s'ha portat a terme la intervenció arqueològica que és objecte d'aquesta memòria va formar part de l'ager o territori de la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, ciutat romana fundada en època d'August.

Aquest *ager* era creuat per diverses vies de comunicació, entre les quals ens interessen la via de Montjuïc i la del Llobregat, que passaven pel territori entre *Barcino* i Montjuïc, és a dir, que travessaven la regió on s'ha efectuat el seguiment⁴.

La fundació de *Barcino* va suposar, d'una banda, una modificació en l'estructura del territori, que degué ser dividit per tal d'estructurar i ordenar el camp, així com per facilitar, mitjançant el cadastre, la recaptació d'impostos. De l'altra banda, i relacionat amb el que acabem d'esmentar, la nova fundació va significar la desaparició d'algunes *villae* republicanes tardanes i la construcció d'altres de noves a partir del segle I d. C., mentre que les que sobrevisqueren foren objecte de modificacions importants⁵.

L'existència de vil·les d'explotació agrícola a l'àrea on s'ha realitzat el seguiment està provada amb la localització i excavació de la del monestir de Sant Pau del Camp⁶ (vegeu, més endavant, els antecedents arqueològics).

Efectivament, molt a prop de l'indret afectat pel seguiment trobem el monestir benedictí de Sant Pau del Camp (de fet, el monestir dona nom al Carrer de Sant Pau). Els seus orígens són confusos, si bé els dos capitells visigòtics que trobem a la façana i a la tomba del comte Guifré Borrell, mort el 912, fan suposar que aquest va construir l'església de Sant Pau sobre les restes preexistents d'un altre edifici religiós. El pas d'al-Mansur i la posterior invasió dels almoràvits (1114) van destruir i arruïnar el monestir. A finals del segle XI comencen els intents de restauració de la comunitat, que fou duta a terme l'any 1117 pels esposos Geribert Guitart i Rodlendis. L'any 1127,

⁴ CIRICI, 1972, pàg. 155.

⁵ GRANADOS, 1991, pàg. 157-158.

⁶ GRANADOS, 1991, pàg. 157 i 159.

ells mateixos uniren el monestir, en qualitat de sufragani o de priorat, al de Sant Cugat del Vallès per tal d'assegurar-ne la continuïtat⁷.

D'altra banda, com ja s'ha dit més amunt, la zona en què s'ha portat a terme el control arqueològic forma part de l'antic barri del Raval i, per tant, quedà inclòs dins del recinte fortificat medieval de la ciutat de Barcelona.

Concretament, i com veurem tot seguit, el Raval va quedar encerclat per la muralla que féu construir Pere el Cerimoniós a la segona meitat del segle XIV.

Si bé la ciutat de Barcelona havia viscut reclosa durant molts segles dins del perímetre de la muralla romana del segle IV, el notable creixement demogràfic experimentat a partir del segle XII i, encara més, al XIII, va posar de manifest la necessitat de protegir dins d'un cercle més ampli de muralles els barris que s'havien format entorn dels camins que accedien a la ciutat primitiva i que es coneixien amb el nom genèric de vilanoves. La construcció d'aquest segon recinte emmurallat s'inicià durant la segona meitat del segle XIII. Els seus límits, tal i com els coneixem actualment, eren aproximadament els següents: la Rambla, carrer de Fontanella, carrer de Trafalgar, passeig de Lluís Companys i passeig de Picasso⁸.

La construcció de la muralla del Raval es plantejà a mitjans del segle XIV, amb l'objectiu d'incorporar terrenys de conreu (per tal de preveure els problemes d'un possible setge), mentre que la muralla de la zona de la Rambla es va deixar com una segona línia de defensa. L'ampliació estava limitada per l'actual carrer de Pelai, les rondes de Sant Antoni i de Sant Pau, i la part baixa de l'avinguda del Paral·lel, on més tard s'incorporarien les Drassanes⁹. El cinturó de defensa es va completar ja al segle XVI, amb la construcció de la muralla de mar.

La muralla del Raval, a més de protegir nombrosos convents, alguns hospitals, les Drassanes i construccions menors situades bàsicament al llarg dels camins d'accés a les portes de la muralla de la Rambla, tancava i resguardava un espai ben regat per aigua de sínies que probablement es dedicava ja anteriorment a l'horticultura. L'emmurallament d'aquest espai de "seguretat militar", però, en facilità i afavorí la urbanització i el poblament. Així, a partir de mitjan segle XIV, el Raval fou

⁷ AA. VV., 1983, pàg.70.

⁸ HUERTAS; RODRÍGUEZ, 2000, pàg. 16-17.

l'àrea més important novament urbanitzada de la ciutat¹⁰. En primer lloc, es va anar habitant tot al llarg de les vies tradicionals que anaven a Montjuïc, al Llobregat, a Santa Eulàlia de Provençana i a Molins del Reig. Aquestes vies corresponen als carrers de Tallers, Hospital, Carme i Sant Pau, que formaren els veritables eixos del Raval¹¹.

No obstant això, a finals del segle XV la zona edificada del Raval no arribava a una quarta part de la seva extensió total protegida per la muralla. La major part del terreny estava ocupada per horts bastant fèrtils, i aquesta característica no va desaparèixer fins al segle XIX. D'aquesta manera, encara el 1740 la superfície edificada no sobrepassava un terç de l'espai total¹².

Aquesta disponibilitat de sòl facilità la instal·lació d'institucions que necessitaven gran quantitat d'espai (presons, fàbriques, esglésies, institucions benèfiques i, sobretot, convents), fins al punt que el Raval arribà a ser el barri per excel·lència dels convents des del segle XVII fins a ben entrat el segle XIX. Tant és així, que, abans de la desamortització, hi hagueren al Raval trenta cases conventuals diferents, en comparació amb les vuit dels barris de Sant Pere i les dotze de la resta de la Barcelona emmurallada¹³.

Al segle XIX, aquest barri va canviar considerablement. D'una banda, va tenir-hi un gran impacte l'exclaustració de 1835 i la desaparició definitiva d'antics convents el 1909. Així mateix, va ser afectat directament per l'enderrocament de les muralles. Finalment, s'hi van portar a terme determinades obres per tal d'esponjar el barri, que s'havia convertit en densament poblat (entre el 1693, que era rural, i el 1859, que ja s'havia edificat, la població es va multiplicar per disset i es van fer pisos realment diminuts i mal ventilats¹⁴). Aquestes obres consistiren en l'obertura dels carrers del Doctor Dou, del Notariat, del Pintor Fortuny i dels Àngels, als solars procedents del convent del Carme¹⁵.

⁹ HUERTAS; RODRÍGUEZ, 2000, pàg. 117.

¹⁰ GUÀRDIA i GARCIA ESPUCHE, 1992, pàg. 62.

¹¹ CLARAMUNT, 1984, pàg. 202.

¹² CLARAMUNT, 1984, pàg. 202-203.

¹³ FABRE i HUERTAS, 1977, pàg. 289, 294 i 295.

¹⁴ AA. VV., 1999, pàg. 223.

Antecedents arqueològics

La primera notícia existent de restes arqueològiques a la zona de Sant Pau del Camp és de l'any 1931, quan, a causa d'uns moviments de terres, es localitzaren fragments de Terra Sigil·lada Africana A i també Hispànica i una sivella de bronze d'època visigòtica¹⁶.

L'any 1969 es tenia coneixement ja, segons les fitxes d'Inventari del Museu d'Història de la Ciutat, de l'aparició d'una tomba dins del recinte del monestir de Sant Pau del Camp, a tocar del Carrer de Sant Pau. En aquesta fitxa apareixen tres fotografies on es veuen clarament les restes òssies d'un individu dins d'un contenidor de *tegulae* a doble vessant.

Fins als anys 1988-1989, però, no es realitzà la primera intervenció seriosa. Aleshores s'excavà en extensió els solars de darrera de l'església de Sant Pau del Camp, per tal d'ubicar-hi un aparcament subterrani. Com a resultat de la intervenció, es documentaren les restes de les dependències d'una vil·la amb una àrea destinada a l'emmagatzematge. L'excavació va permetre situar el moment més important de la vil·la entre els segles I i III dC. En contacte amb la vil·la es localitzà també part d'una necròpolis amb tombes de *tegulae*¹⁷.

La segona intervenció arqueològica s'efectuà com a conseqüència de la construcció d'una nova caserna de la Guàrdia Civil l'any 1991. A la zona més propera al Carrer de Sant Pau es localitzà la continuació de la necròpolis documentada l'any 1989, amb trenta-dos nous enterraments dels segles IV - VI dC. També com a fruit de la intervenció es documentaren dos assentaments prehistòrics: un del Neolític (finals del V mil·lenni – IV mil·lenni aC) i un segon de l'Edat del Bronze (II mil·lenni – inici del I mil·lenni aC)¹⁸.

La tercera intervenció, realitzada durant l'any 1997, se centrà en l'interior de l'actual monestir de Sant Pau del Camp, i fou motivada pel projecte d'arranjament de l'edifici. Com a resultats d'aquesta actuació es localitzaren tres nous enterraments

¹⁵ CIRICI, 1972, pàg. 155.

¹⁶ GRANADOS, 1991, pàg. 159.

¹⁷ GRANADOS, 1991, pàg. 159.

¹⁸ AA. VV., 1993, pàg. 4.

romans i restes d'un paviment d'*opus signinum*, que va ser identificat com a resta de l'edificació eclesiàstica existent amb anterioritat a l'actual.

En la quarta intervenció, realitzada el juny de 1998, s'efectuaren un total de catorze sondeigs al llarg del solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes, i es delimitaren les zones presumiblement més propenses a què apareguessin nivells d'interès arqueològic, tant d'època romana com prehistòrics¹⁹.

La cinquena intervenció arqueològica, causada per la construcció de cent nous habitatges en un solar de 3.220 m², fou duta a terme entre novembre de 1998 i març de 1999, i va donar com a resultat la documentació de dos períodes ben diferenciats. Del primer, corresponent a les restes d'un assentament alt-imperial, únicament se n'ha conservat fragments de fonament molt escadussers i algunes sitges i pous. El segon moment està representat per vint-i-sis tombes que formen part d'una necròpolis i que cal sumar a les localitzades en campanyes anteriors²⁰.

La sisena intervenció arqueològica va consistir en el seguiment d'unes rases situades a tocar de l'edifici la construcció del qual va motivar la cinquena excavació arqueològica que hem esmentat més amunt. Es realitzà entre el 5 d'octubre i el 3 de novembre de 2000, i es van documentar diverses estructures d'una fàbrica tèxtil del segle XIX i dos enterraments d'època romana, dels quals només se'n va excavar un²¹.

Seria en la setena intervenció arqueològica, realitzada entre el 6 i el 24 de novembre de 2000, que s'excavaria l'altre enterrament. L'estructura funerària, formada per una llosa d'*opus signinum* que actuava com a recobriment d'una tomba de *tegulae* a doble vessant, va ser datada entre finals del segle V i el segle VI dC²².

¹⁹ ARTIGUES, 1998.

²⁰ ARTIGUES, 2001.

²¹ MARTÍN, 2000.

²² FÀBREGAS, 2003.

Finalment, entre abril i octubre de 2000 es produí una nova intervenció en un solar situat entre la Ronda de Sant Pau i el carrer de les Flors, com a conseqüència d'una promoció d'habitatges. Els treballs permeteren documentar un tram de la muralla del segle XIV, el fossat i els seus rebliments²³.

²³ SALES, 2003.

4. Motius i objectius de la intervenció

Tal i com s'ha especificat ja a l'apartat introductori, el control arqueològic que s'ha realitzat (codi MHCB 075/04) ha consistit en el seguiment de l'obertura d'unes rases promogudes per l'empresa FECSA-ENDESA, amb l'objectiu d'estendre cable subterrani.

S'ha portat a terme, concretament, una intervenció arqueològica preventiva, ja que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona (vegeu l'apartat anterior).

L'interès històric i arqueològic de l'àrea es pot recollir en quatre punts:

- a) forma part del Raval, on hi ha el jaciment prehistòric més important de Barcelona, dels actualment coneguts (donat que s'ha documentat l'extensió d'aquest jaciment en una gran zona del barri, hi havia la possibilitat que se'l localitzés a la zona intervinguda).
- b) es troba dins de l'ager de la ciutat romana de *Barcino*.
- c) el Carrer de Sant Pau possiblement ja era un camí en època romana.
- d) es troba al bell mig del Raval, àrea ocupada plenament des d'època medieval; existeix documentació, a més, on s'observa que és a la zona on es van produir els primers intents de fortificació del barri (al voltant de 1370).

Així doncs, l'objectiu de la intervenció era localitzar i documentar possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, alhora que obtenir la màxima informació possible de l'àrea afectada per tal de complementar els estudis realitzats fins ara.

5. Mètode de treball

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre ideat per E. C. Harris²⁴ i A. Carandini²⁵.

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (u. e.), de manera que se'ls individualitza uns dels altres. Cada u. e. es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, posició física respecte a la resta d'u. e. del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

Cal esmentar també el tractament que es dóna al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació (no és aquest el cas del seguiment de la present memòria). En primer lloc, es renta amb aigua i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment —amb l'any— i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

²⁴ HARRIS, 1991.

²⁵ CARANDINI, 1997.

6. Descripció dels treballs realitzats

Els treballs s'iniciaren el dia 24 de març de 2004 amb l'obertura de la rasa del Carrer de Sant Pau, núm. 57-79 (vam anomenar-la **Rasa 100**). Tres dies més tard, el 27 de març, es va començar a excavar la segona rasa (**Rasa 200**), al Carrer de la Junta de Comerç, núm. 26-30, i al Carrer de Sant Pau, núm. 33, de manera simultània a l'obertura de la Rasa 100²⁶. La simultaneïtat dels treballs va durar quatre dies, fins que es va finalitzar la Rasa 200. La poca distància entre ambdues rases, però, va possibilitar que es pogués portar a terme alhora el control arqueològic a les dues zones de treball sense problemes.

En totes dues rases es va seguir el mateix procés de treball: l'extracció del paviment i de la seva preparació de formigó es va portar a terme mitjançant martell compressor, mentre que el buidatge de les rases fins a la profunditat desitjada es va fer de manera manual, utilitzant pic i pala.

Pel que fa a les unitats estratigràfiques aparegudes durant el procés d'excavació, se les va numerar de manera correlativa a partir del número que identificava la rasa. Així, per exemple, es va començar pel número 101, en el cas de les u. e. de la Rasa 100, i pel número 201, en les de la Rasa 200.

Rasa 100 (Fotografia: núm. 1 a 5; Planimetria: fig. B)

La Rasa 100 tenia una orientació de nord-est a sud-oest. Amb una llargada de 52'5 m., s'estenia pel Carrer de Sant Pau des de davant de la finca 57 (ocupava només 80 cm. de la façana d'aquesta finca) fins a davant de la finca 69-79 (ocupava 6'4 m. de la façana). Tenia una amplada d'uns 50 cm., i es va arribar a una profunditat màxima d'entre 60 i 72 cm., depenent de les zones.

S'hi documentà la següent estratigrafia:

1. El nivell de paviment actualment en ús (**u. e. 101**). Es composava de lloses de pedra rectangulars i la seva preparació de formigó (formigó armat). Les lloses tenien una amplada d'entre 30 i 33 cm., una llargada

²⁶ Per a la ubicació exacta de les rases, vegeu, als Annexes: Planimetria, figures B i C.

d'entre 50 i 60 cm. i un gruix de 8 cm. La preparació de formigó estava formada per una primera capa d'un gris fosc i de consistència més flonja (d'uns 8 cm. de potència) i una segona capa, l'armada, que tenia un gris més clar i més duresa (de mitjana, tenia un gruix d'uns 29 cm.). En total, la u. e. 101 tenia una potència de 45 cm., aproximadament. La unitat estratigràfica 101 era igual a la 201 i cobria l'estrat 102.

2. La **u. e. 102** consistia en sauló de color marró grisós que presentava algunes taques negres aïllades i també escadusseres clapes d'argila roja, així com zones en què el sauló era de color més ataronjat i es presentava més net. El sauló anava acompanyat de restes poc nombroses de material constructiu contemporani (bàsicament fragments de maons) i també de plàstics esporàdics. Es tractava d'un estrat que rebria rases realitzades en un moment no gaire allunyat en el temps (si bé no vam documentar l'interestrat corresponent a les rases en sí, vam trobar serveis d'electricitat que seguien longitudinalment la nostra rasa i serveis de subministrament d'aigua i de gas, així com clavegueres, que la creuaven transversalment). No es pogué documentar la potència total d'aquest estrat, ja que s'estenia més enllà de la profunditat màxima a què es va arribar (entre 60 i 72 cm. respecte el nivell de sòl actual). Aquesta u. e. era igual a la 202, i era coberta per la 101.

Rasa 200 (Fotografia: núm. 6 a 9; Planimetria: fig. C)

La Rasa 200 tenia una direcció de nord-oest a sud-est. Seguia la vorera sud-occidental del Carrer de la Junta de Comerç des de davant del núm. 26 (ocupava 2'5 m. de la seva façana) fins al núm. 30, i s'allargava endinsant-se pel Carrer de Sant Pau fins a tocar la façana de la finca 33 d'aquest carrer. Tenia una longitud de 30'5 m. i l'amplada va variar entre 30 i 40 cm. (depenent de les mides de les lloses del paviment superficial –uns 30 cm. d'amplada al Carrer de Sant Pau i 40 cm. al Carrer de la Junta de Comerç–). La profunditat de la rasa va oscil·lar entre 57 i 75 cm. respecte el nivell del sòl actual.

L'estratigrafia presentava la mateixa disposició que en la Rasa 100:

1. Un primer nivell de paviment més la preparació de formigó que el sustentava (**u. e. 201**). El paviment estava format majoritàriament per lloses quadrades de 20 x 20 cm. i 3 cm. de gruix fetes de ciment, si bé en entrar al Carrer de Sant Pau passaven a ser lloses rectangulars de pedra d'una amplada d'entre 30 i 33 cm., una llargada d'entre 50 i 60 cm. i un gruix de 8 cm. Pel que fa al formigó, es tractava de formigó armat, malgrat que els ferros que l'armaven havien estat ja tallats en molts indrets per la realització de rases de serveis recents. La potència total d'aquesta u. e. era d'uns 21 cm. La unitat estratigràfica 201 era igual a la 101 i cobria la 202.
2. Un reompliment de sauló de color marró grisós (**u. e. 202**), amb algunes taques negres, clapes d'argila roja i zones de color més taronja. Fragments de maons i alguns plàstics apareixien barrejats amb el sauló. Es tractava d'un estrat de rebliment de rases de serveis recents (es van documentar serveis de llum i de gas que seguien longitudinalment la rasa, mentre que serveis d'aigua i de nou d'electricitat la travessaven transversalment). La u. e. 202 s'estenia fins a la profunditat màxima a què es va arribar (75 cm. respecte el nivell del sòl actual). Era igual a la u. e. 102 i la u. e. 201 la cobria.

7. Fitxes d'unitats estratigràfiques

Fitxa d'unitat estratigràfica		UE : 101	
Sector: Rasa 100		Fase:	Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment actual del carrer.		
DESCRIPCIÓ :	Estrat superficial format per lloses de pedra col·locades sobre una preparació de formigó armat. Les lloses tenien una amplada d'entre 30 i 33 cm., una llargada d'entre 50 i 60 cm. i un gruix de 8 cm. La preparació de formigó estava formada per una primera capa d'un gris fosc i de consistència més flonja (d'uns 8 cm. de potència) i una segona capa d'un gris més clar i de més duresa (d'uns 29 cm. de potència, de mitjana). La potència total de la unitat estratigràfica era d'uns 45 cm.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a	201	Equivalent a
	Rebleix a		És reblert per
	Cobreix a	102	És cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica		UE : 102	
Sector: Rasa 100		Fase:	Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Rebliment modern de rases de serveis recents.		
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color marró grisós amb algunes taques negres i d'argila roja, així com zones de color més ataronjat. Anava acompanyat de restes escadusseres de material constructiu contemporani (maons) i de plàstics. Continuava més enllà de la profunditat màxima documentada (72 cm. respecte el nivell de sòl actual).		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a	202	Equivalent a
	Rebleix a		És reblert per
	Cobreix a		És cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica		UE : 201	
Sector: Rasa 200		Fase:	Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment actual del carrer .		
DESCRIPCIÓ :	Estrat superficial format per lloses de pedra col·locades sobre una preparació de formigó armat (les lloses eren quadrades de 20 x 20 cm. i 3 cm. de gruix fetes de ciment, amb l'excepció del tram de rasa que entra al Carrer de Sant Pau, on hi havia lloses rectangulars de pedra d'una amplada d'entre 30 i 33 cm., una llargada d'entre 50 i 60 cm. i un gruix de 8 cm.). La potència total d'aquesta u. e. era d'uns 21 cm.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	101	Equivalent a
	Rebleix a		És reblert per
	Cobreix a	202	És cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica		UE : 202	
Sector: Rasa 200		Fase:	Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Rebliment modern de rases de serveis recents.		
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color marró grisós amb algunes taques negres i d'argila roja, així com zones de color més ataronjat. Fragments de maons i alguns plàstics apareixien barrejats amb el sauló. Continuava més enllà de la profunditat màxima documentada (75 cm. respecte el nivell de sòl actual).		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	102	Equivalent a
	Rebleix a		És reblert per
	Cobreix a		És cobert per 201
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

8. Conclusions

La intervenció al Carrer de Sant Pau, núm. 57-79, ha tingut com a resultat la constatació de la inexistència de restes arqueològiques a la zona afectada (aquesta afirmació, és clar, és vàlida únicament fins a la cota màxima a què es va aprofundir, que ja hem especificat que fou d'entre 72 i 75 cm., depenent de les rases). Podem parlar, doncs, de resultats negatius.

Tant és així, que no només no han aparegut estructures dignes d'interès des d'un punt de vista arqueològic, sinó que tampoc no s'ha exhumat material arqueològic.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar en les dues rases ha consistit en una capa de lloses contemporànies cobrint una capa de preparació de formigó. Per sota d'aquesta capa de formigó ha aparegut sauló de color marró grisós amb algunes taques negres i d'argila roja, així com zones de color més ataronjat. Aquest sauló anava acompanyat de restes escadusseres de material constructiu contemporani (fragments de maons) i de plàstics, i cobria en ambdós casos serveis moderns (aigua, gas, electricitat i clavegueres encara en ús). Podem dir que es tracta, doncs, d'una zona molt afectada per intervencions recents realitzades en un passat recent per a la instal·lació d'aquests serveis subterranis.

Per concloure, es pot afirmar que l'escassa profunditat de les rases realitzades ha impedit documentar la cota inferior del sauló; com que no s'ha localitzat el nivell geològic, doncs, no podem descartar que no hi hagi restes arqueològiques per sota de la cota a què s'ha arribat en la present intervenció.

9. Bibliografia

- AA. VV. (1983): *Passat i present de Barcelona (1). Materials per l'estudi del medi urbà*. Publicacions edicions Universitat de Barcelona. Barcelona.
- AA. VV. (1993): "Intervencions a Barcino (1982-1989)". A: *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiquitat tardana. Campanyes 1982-1989*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- AA. VV. (1999): *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella. L'Eixample*. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Urbanisme de Barcelona*. <http://www.bcn.es/urbanisme/> (consultada el 17 de maig de 2004).
- ARTIGUES i CONESA, Pere Lluís. (1998): *Memòria de la intervenció arqueològica al solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes al Raval (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- ARTIGUES I CONESA, Pere Lluís. (2001): *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- CARANDINI, Andrea. (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- CIRICI, Alexandre. (1975): *Barcelona paso a paso*. Teide. Barcelona.
- CLARAMUNT, Salvador. (1984): "La formació del Raval de la Rambla". A: *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12 i 13 de novembre de 1982*. La Magrana. Barcelona. Pàg. 183-203.

- FABRE, J.; i HUERTAS CLAVERIA, J. M. (1977). *Tots els barris de Barcelona. Vol. VII: Els polígons (2) i el Districte Cinquè*. Edicions 62. Barcelona.
- FÀBREGAS i ESPADALER, Marta. (2003). *Memòria tècnica de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada al carrer Carretes, cantonada amb el carrer Sant Pau (Barcelona, novembre de 2000)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- GRANADOS, Oriol. (1991): "Estructura urbana de la ciutat romana". A: *Història de Barcelona*. Volum 1. Dirigida per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- GUÀRDIA, Manuel, i GARCIA ESPUCHE, Albert (1992): "Consolidació d'una estructura urbana; 1300-1516". A: *Història de Barcelona*. Volum 3: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Dirigida per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg. 35-72.
- HARRIS, Edward C. (1991): *Principios de estratigrafía arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- HUERTAS, Josefa; RODRÍGUEZ, Marta. (2000): "Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques". A: *1r Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada. Pàg. 16-23.
- MARTÍN i OLIVERAS, Antoni. (2000): *Informe preliminar de seguiment i prospecció arqueològica a l'entorn del jaciment de Sant Pau del Camp (Barcelona-El Barcelonès)*. Informe inèdit.
- PLADEVALL, A. (1982): "Barcelona i el Barcelonès". A: *Gran geografia comarcal de Catalunya*. Volum 8: *El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Obra dirigida per Carreras i Martí, Joan. Volum dirigit per Cahner, Max. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg.11-14.
- SALES CARBONELL, Jordina. (2003): "Un nou tram de la muralla baixmedieval de Barcelona localitzat a la ronda de Sant Pau. Primers resultats de l'excavació". A: *II Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya*.

Actes. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Sant Cugat del Vallès. Pàg. 262-268.

- SANZ PARERA, Miquel. (1988): *El Pla de Barcelona. Constitució i característiques físiques*. Amelia Romero, editora. Sant Cugat del Vallès.

ANNEXES

- **Planimetria**
- **Documentació fotogràfica**

Planimetria

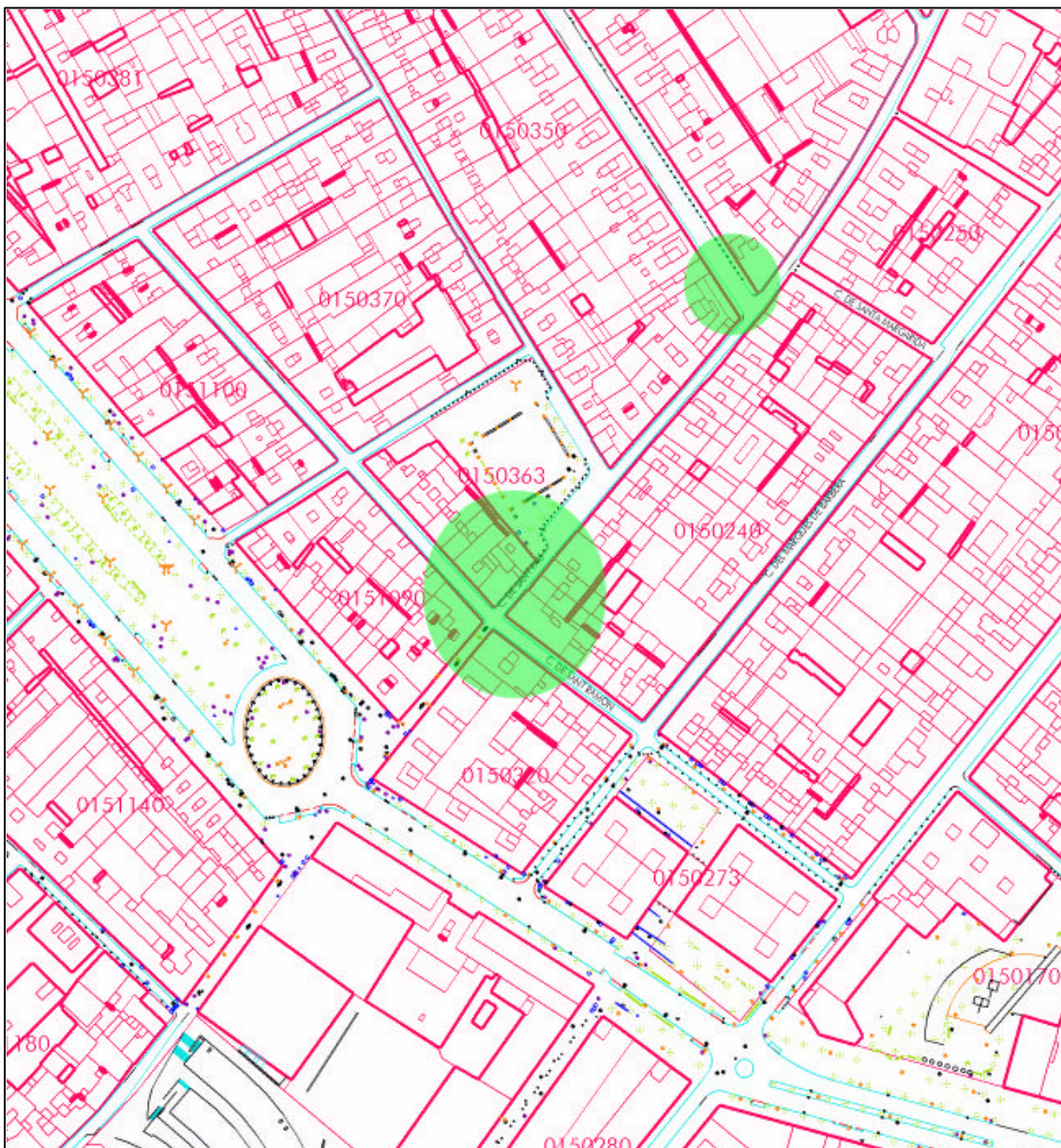

Figura A.

En verd, zona objecte de la present excavació arqueològica.

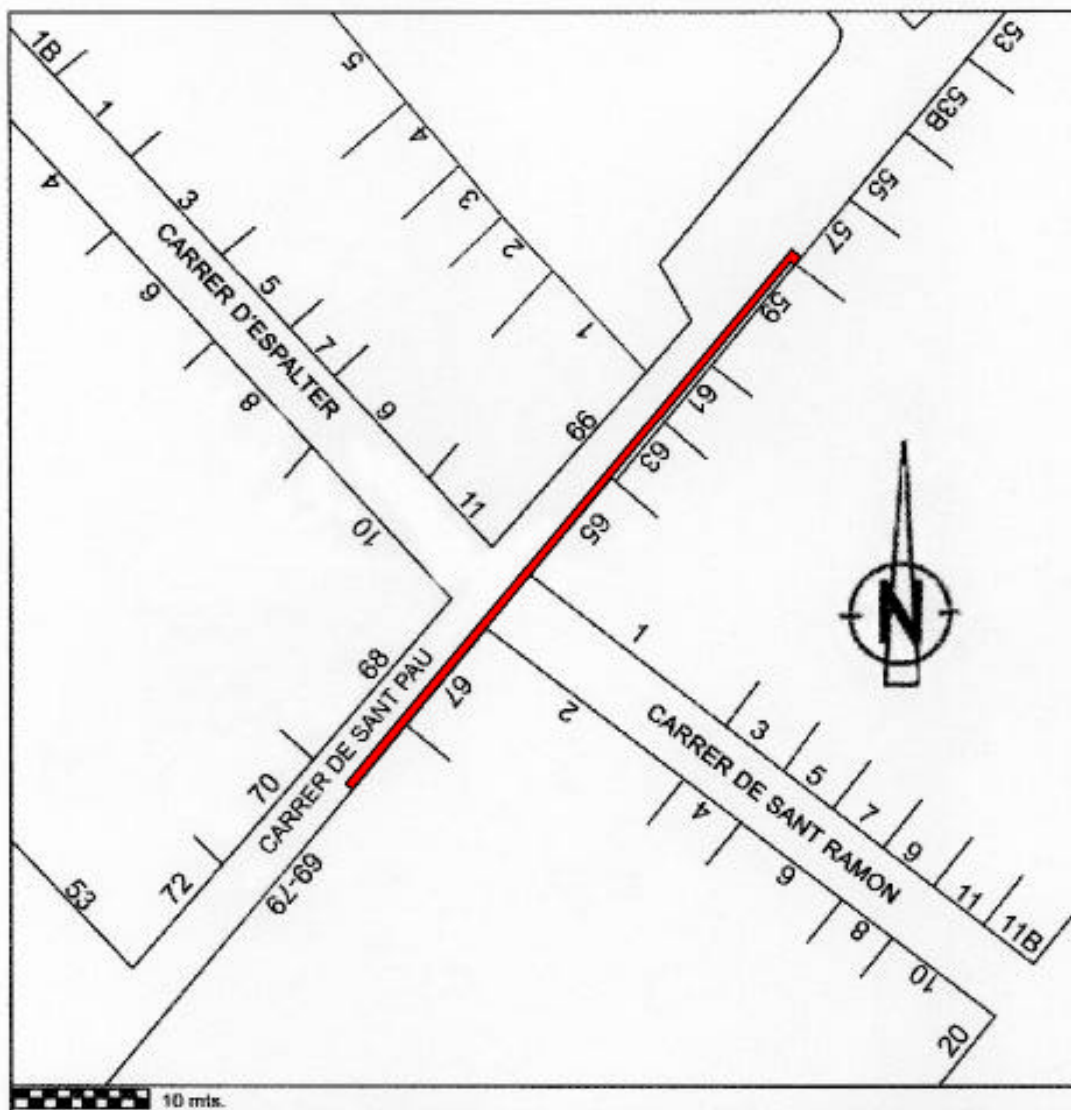

Figura B.
Plànol de la Rasa 100.

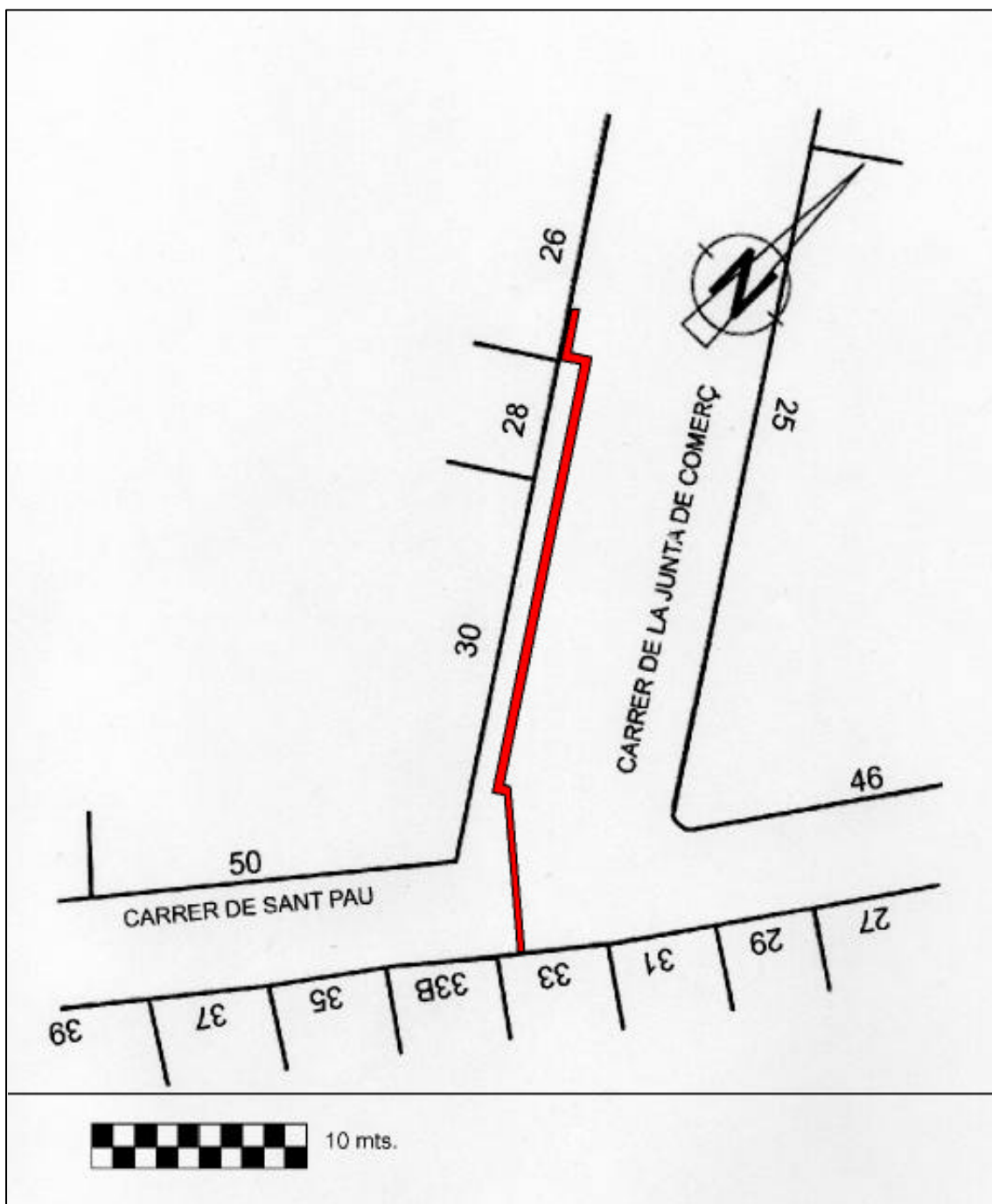

Figura C.
Plànol de la Rasa 200.

Documentació fotogràfica

Fotografia núm. 1.
Vista general de la zona on s'ha efectuat la Rasa 100 (Carrer de Sant Pau) mirant cap al sud-oest.

Fotografia núm. 2.
Obrers treballant amb el martell compressor a la Rasa 100 (extracció del paviment actualment en ús i de la seva preparació de formigó). Fotografia efectuada mirant al nord-est.

Fotografia núm. 3.
Rasa 100: s'aprecien les u. e. 101 i 102. Fotografia feta mirant al nord-est.

Fotografia núm. 4.
Detall de l'estratigrafia de la Rasa 100. Hi podem veure les u. e. 101 i 102. Mirant cap al nord-est.

Fotografia núm. 5.
Col·locació dels tubs per a cable elèctric a la Rasa 100, mirant cap al sud-oest.

Fotografia núm. 6.
Vista general de l'àrea on s'ha excavat la Rasa 200 (Carrer de la Junta de Comerç i Carrer de Sant Pau). Mirant al nord-oest.

Fotografia núm. 7.
Obrers treballant a la Rasa 200 (extracció del paviment actualment en ús i del sauló).
Foto realitzada mirant al sud-est.

Fotografia núm. 8.
Rasa 200: s'aprecien les u. e. 201 i 202. Fotografia efectuada mirant al nord-oest.

Fotografia núm. 9.
Detall del tall estratigràfic de la Rasa 200. S'hi poden observar les u. e. 201 i 202.
Fotografia feta mirant al nord-est.